

Böszörményi Nagy Gergely

AZ ELSZÁNT DIPLOMATA
Christopher Hill élete és kora

„Az amerikaiak azt hiszik: ha tudunk valamiről, feltétlen cselekednünk is kell azzal kapcsolatban.”

John Le Carré

– Volna kedve Kínába látogatni? – Természetesen. Minden ország érdekel, ahol nem jártam még korábban – válaszolta Glenn Cowan, az Egyesült Államok asztalitenisz-válogatottjának tagja egy újságírónak 1971. április 6-án este, a nagójai sportszálló bejárata előtt. Valahogy így kezdődött.

A japán város éppen az itt zajló XXXI. világbajnokság lázában égett, néhány sajtómunkásnak azonban a mérkőzések izgalmain túl is a szemébe szökött egy furcsaság. A kommunizmus kommunikált. A bajnokság ideje alatt előbb H. Roy Evans, a Nemzetközi Asztalitenisz Szövetség walesi elnöke tehetett villámlátogatást a szomszédos Kínában, hogy Csou En-laj első titkárnak javallja országa visszakapcsolását a nemzetközi vérkeringésébe a sportéleten keresztül. Néhány nappal később a teljes kanadai válogatott kapott pekingi meghívót, s miután az amerikai csapat velük mozgó tagja, Leah Neuberger is jelezte érdeklődését az utazás iránt, a kínai hatóságok némi habozás után neki is megadták a vízumot.

A politikai kérdések iránt is fogékony tudósítók között immár témává váltak e meglepő gesztusok, amikor egy délutáni edzést követően Cowan lekéste csapatának buszát a szállásra. Úgy döntött, a gyalogos hazaút előtt még gyakorol egy sort a csarnokban maradt egyetlen játékosal, a kínai Liang Geilanggal, aki ezután saját csapatának buszát ajánlotta az újdonsült barátnak. A közös út csupán tizenöt percig tartott, a szállodánál azonban újságírók légiója várta közös érkezésüket. A következő napok pedig igazolták a sejtéseket: április 12-én az amerikai asztalitenisz-válogatott öt hazai tudósító kíséretében Pekingbe látogatott, s ezzel megszületett az Egyesült Államok távol-keleti nyitásának legendája, a pingpong-diplomácia.¹

*

„Tökéletes és kifinomult előadás” – örvendezett a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság (ismertebb nevén Észak-Korea) hivatalos hírügynökségének tudósítója 2008.

¹ Vö. Zhaohui HONG – Yi SUN: *The Butterfly Effect and the Making of „Ping-Pong Diplomacy”*, Journal of Contemporary China 2000/9.

február 26-án este a phenjani sportcsarnok előtt; néhány perccel azután, hogy a kommunista pártelit tagjai kitörő tapssal köszöntötték a New York-i Filharmonikusok hangversenyét.

A kommunista államban e nagyszabású koncert a legmagasabb szintű amerikai látogatást jelentette a koreai háború befejezése óta. Nyugati zenekar eladdig sohasem koncertezett Észak-Koreában. Lorin Maazel zenészeinek produkcióját azonban az állami televízió is élőben közvetítette. Az Egyesült Államok a koncert kedvéért hosszú évtizedek után először oldotta fel beutazási tilalmát az elszigetelt országba. A politikai célkitűzések e kulturális megtámasztásának ötlete egy középkorú közvetítő-diplomata nevéhez fűződik. Christopher Robert Hill, az egymást váltó elnököktől csaknem függetlenül, a mögöttünk hagyott két évtized amerikai külpolitikájának meghatározó alakja. Nevét a nyilvánosság tágabb körei aligha ismerik, pedig pályafutásának mérföldkövei egybeesnek napjaink világpolitikai súlyú fejleményeivel. Így tehát a phenjani szimfónia egyben az ő története is.

*

Hill az amerikai asztalitenisz-válogatott 1971-es pekingi látogatásakor még nem töltötte be huszadik életévét. Diplomata édesapjának köszönhetően gyermekéveit maga is a távol-keleti és a csendes-óceáni külképviseleteken töltötte, hogy aztán közgazdasági diplomáját Új-Anglia elitfőiskoláján, az egykor Samuel Adams gyámkodása alatt megépült Bowdoin College padsoraiban szerezze meg. Ahogyan a keleti part ifjú liberális nemzedékeinek körében az akkortájt divatosnak számított, az egyetem után maga is a Békehadtest kötelékében tette próbára humanista elhivatottságát és fizikai kvalitásait. Kétéves kameruni önkéntessége alatt először szembesült a nemzetközi támogatásokat övező mély korrupcióval. Akkori értékelése már hasonló realizmusról árulkodott, mint amellyel pályafutása későbbi kihívásait, így a '90-es évek nyugat-balkáni béketeremtését és Észak-Korea problémáját is kezelte. „Ha történik valami, annak pontos oka van. Legfontosabb feladatunk, hogy megértsük ezeket anélkül, hogy közben azt hinnénk, mindent megoldhatunk” – fogalmaz visszaemlékezésében Le Carré élő cáfolata.

Hill 1977-ben kezdte karrierjét a külügyminisztérium kötelékében, hogy az 1980-as éveket már a szülői nagykövetség titkáráként töltsse. Nemzedékének diplomatái között csaknem egyedülálló hírnevét 1995 és 1999 között, immár macedóniai nagykövetként alapozta meg, amikor Richard Holbrooke oldalán meghatározó szerepet vállalt a boszniai rendezést célzó daytoni egyezmény tárgyalásain. Felettse „briliáns, félelmet nem ismerő, célratörő” jelzőkkel illetve mediációs képességét, mely „egyszerre volt hűvös és szenvedélyes” eszköze a bosnyákok, szerbek és horvátok közötti megállapodás formába öntésének.² Ebben segítségére lehetett, hogy macedón és albán nyelvismerete mellett szerb és horvát tárgyalópartnereit is anyanyelvükön tudta kompromisszumra bírni.

² Idézi Glenn KESSLER: *Longtime Statesman Puts Best Face Forward for U.S.*, The Washington Post 2005. szeptember 21.

A Clinton-adminisztráció csaknem egyetlen jelentős külpolitikai sikerét tehát jelentékeny arányban a névtelen Hillnek köszönhetjük, akit jutalmul minisztériuma 2000-ben a varsói nagykövetség élére helyezett. A lengyelországi képviselőlet után 2004-től ismét Szöul, s vele a koreai misszió vezetése következett, ahol a diplomatának első alkalommal nyílt lehetősége arra, hogy a szívéhez közel eső távol-keleti térségben hasznosítsa adottságait. Megérkezése után nem sokkal Hill első amerikaiként látogatott el az 1980-as demokráciatüntetések hőseinek temetőjébe (a dél-koreai kormányzat karhatalma békés felvonulók százait vagy ezreit mérszázolta le, a közkeletű vélekedés szerint az Egyesült Államok vezetőinek tudtával és ellenvetése nélkül). A történelmi emlékezet számára alig túlértékelhető gesztusán túl Washington szülői embere a kulturális élet és a mindennapi közbeszéd aktív részesévé vált, rendszeresen írt, és párbeszédet folytatott laikus véleményvezérekkel. A 2003-ban indított iraki invázió nyomán megélenkülő Amerika-ellenességgel szemben Hill a nyilvánosságban folytatott mediációt ajánlotta diplomáciai eszközként. Mértékadó megfigyelők szerint „bár hivatali elődeinél rövidebb időt töltött Dél-Koreában, hatása mindegyiküket messze meghaladta”.³ Követként töltött napjai azonban meg voltak számolálva. George W. Bush 2002. január 29-én tartott éwertékelő beszédében nyíltan a „gonosz tengelyéhez” sorolta Észak-Koreát. Hill tudására nem helyben, hanem mozgásban volt szükség. Alig két éves szülői tevékenység után, az elnök kifejezett kérésére Christopher Hill hazatért. Bár a személyére szabott, kelet-ázsiai és csendes-óceáni ügyekért felelős államtitkár-helyettes rangja alig ébreszthet tekintélyt a laikus szemlélőben, valójában a karrierdiplomata (azaz a nem-politikai kinevezettek) pályalajtorjáján elérhető legmagasabb pozíciót jelenti. Hill új megbízatásával pedig kezdetét vette az észak-koreai kaland.

*

Mindössze öt hónappal azután, hogy távol-keleti feladatkataszterben Hillre a kommunista állam pacifikálása jutott, máris keresztútban érezhette magát. Miután Észak-Korea korábban felfüggesztette részvételét a déli szomszédja mellett az Egyesült Államokat, Oroszországot, Japánt és Kínát magában foglaló hatoldalú tárgyalásokon, és újraindította nukleáris programját, Washington nem kívánt kétoldalú egyezkedésbe bocsátkozni vele. Condoleezza Rice külügyminiszter egyetlen feltétellel engedte Hillnek, hogy mégis győzködni kezdje Kim Dzsong Il diplomatáit: ha a találkozókon Kína képviselője is részt vesz. Miután Peking küldötte – máig tisztázatlan okokból – országa ígétét megszegve nem jelent meg a megbeszél helyen és időben, Hill mégis tárgyalásba kezdett kommunista partnerével. Néhány nappal később, 2005 júliusában Észak-Korea visszatért a hatoldalú megbeszélésekhez. A főtárgyaló különutas közvetítése miatt élénk támadásokat könyvelhetett el a Bush-adminisztráció meghatározó keményvonalasaitól, amiért kesztyűs kézzel bánt egy diktatúrával, de azonnal megkapta Rice politikai védelmét. Miután pedig Phenjan nem csupán a tárgyalóasztalhoz tért vissza, de legalábbis ideiglenesen felfüggesztette jongbjoni nukleáris reaktórának üzemeltetését is, Hill pragmatikus hozzáállását igazolni látszott az idő. A diplomata

³ Uo.

sikere nyomán – s mert időközben az Iránnak tulajdonított veszély folytonosan növekedett – a Fehér Ház immár maga is stratégiát váltott. Észak-Korea esetében már nem az elszigetelés, hanem a gyors megállapodás, ezzel Amerika konstruktív nemzetközi szerepvállalásának bizonyítása vált végcélá – eszerint, ha van fogadókészség, az Egyesült Államok türelmes munkával akár egy autokrata rezsimmel szemben is képes eredményt elérni. A „gonosz tengelyében” sem feltétlenül örökös a tagság. Hónapokig úgy tűnt, Phenjan felismeri az amerikai stratégiaváltásban rejlő lehetőségeket, s kész saját javára fordítani, hogy Washington számára sürgető a kompromisszum (az atomprogram végleges leállításáért jelentős élelmisszersegély és a nemzetközi politikai, gazdasági elszigeteltség csökkentése is kijárt volna Észak-Koreának). Hogy a hosszútávú megállapodáshoz a lehető legkedvezőbb környezetet teremtsen, az amerikai tárgyalófél a kulturális közeledés eszközához nyúlt. Ahogy a ping-pong-diplomácia esetében Amerika válogatott sportolóit, úgy ezúttal – Hill ötlete nyomán – legkitűnőbb zenekarát küldte misszióba.⁴

*

A New York-i Filharmonikusok phenjani koncertje nem hozott végső áttörést Észak-Korea és az Egyesült Államok viszonyában. Bár 2007-ben sikerült megállapodást kötniük arról, hogy az ország nukleáris leszereléséért cserébe Phenjan egymillió tonna fűtőolajat kap, a mennyiségnek még csupán fele érkezett meg a távol-keleti országba, amikor a kommunisták ismét bezárták kapuikat a nemzetközi ellenőrök előtt. Bush távozásának közeledtével Phenjan már egyértelműen az időhúzásra játszott – a Pennsylvania Avenue népszerűtlen lakója túl könnyű célpont volt, hogy az elhúzódó alkufolyamatért ne ő viselje a felelősséget. Christopher Hill, bár egymagában aligha dönthette el a nukleáris kérdést, reményt adott: lehetséges a megállapodás, mellyel minden érintett jól jár. Figyelemre méltó, hogy a Hill ezirányú teljesítményét illető leggyakoribb vélekedések egybehangzóan üdvözlik az elszánt diplomatát – úgy, hogy egymásnak közben mégis ellentmondanak. Némelyek a külügyér kreativitását, innovatív képességeit és rendhagyó megoldásait emelik ki, míg mások szerint csupán a külkapcsolatok legősibb hagyományait elevenítette fel: a fáradhatatlan tárgyalási készséget és a stratégiát, mely szerint a diplomáciában kompromisszum is lehet győzelem.⁵

Az ABC News 2009. február 2-i értesülése szerint Christopher Hill lesz az Egyesült Államok új bagdadi nagykövete. Minden bizonnyal hivatali ideje alatt indul meg Barack Obama választási ígéretének foganatosítása, mely szerint az instabil országból fokozatosan kivonják az amerikai csapatokat. Sorozatban ez lesz a harmadik adminisztráció, mely alatt pályaképünk alanya meghatározó, egyben különösen nehéz beosztást kap az amerikai külpolitikában. Karrierjének visszatérő kérdése: hol érvényesülhet sikerrel az elnök embere, s hol válnak teherré az ember elnökei?

⁴ Lásd *Christopher Hill on North Korea's Nuclear Program (a transcript)*, The Atlantic Council of the United States 2008. március 25. (www.acus.org/event_blog/christopher-hill-north-koreas-nuclear-program).

⁵ Vö. *Editorial. What would a diplomat do?*, The New York Times 2007. július 23.

Összeszerelő üzemek a philadelphiai Atwater Kent rádiógyárban, 1925